

R I B E.

„Til Kalf jeg giver Ribe,
Der kan han gaae paa Græs!“

lader Digteren Kong Valdemar Atterdag i Skjemt sige til Ridder Erland Kalf, idet han sigter til de frodige, græsrigge Enge, der strække sig langs med Aaen og omgive Byen.

Nipsaa eller *Riberaa*, paa hvis sydlige Bred Byen ligger, er egentlig kun 2 Mile lang, og dannes ved Foreningen af *Gjelsaa* og *Fladsaa*, der komme fra det Indre af Landet. Ved deres Sammenløb faaer Aaen den betydelige Brede af 500 til 700 Alen og danner en Mængde Øer; men ved Ribe By selv indsnævres den til 40 Alen. Efterat den tæt nordenfor Ribe har optaget *Tvedaa*, udvider den sig atter til en Brede af 200 til 300 Alen, og har fra nu af et meget bugtet Løb, men kun ringe Dybde, indtil den tre Fjerdingsvei fra Ribe, ved *Ydre Bjerrum*, udgyder sig i Vesterhavet.

Denne Beliggenhed oppe i Landet ved en lidet seilbar Aaa foraarsager, at Byen kun har ringe Handel og Skibsfart. De større Fartøier lægge til ved *Fanö*; de mindre, der kunne komme ind ad *Knudedyb*, maae blive liggende i næsten en Miils Afstand fra den lave Kyst, og Varerne maae herfra føres op til Byen paa Smaabaade og Pramme.

Men engang var Ribe en blomstrende Stad, ja den betydeligste Handelsstad i hele Jylland. Store Skibe kunde da gaae lige op til den, og der fandt en levende Handel Sted med Tydskland, England og især med Holland. Der udførtes en Mængde Heste, Kvæg og Korn; Ribe Varer især Luxusvarer fra Udlandet, som Vine, Silke, Skarlagan, stode i stor Anseelse, og det hedder i de gamle Viser, „at man drog til Ribe og lod sig Klæder skjære.“

Byens Oprindelse taber sig i den fjerne Oldtid. Under Navnet *Ripar* var den allerede tidligt en bekjendt Handelsstad og omtales som saadan i det 11te Aarhundrede af *Adam af Bremen*. Efter Sagnet skal den oprindeligen have ligget en halv Miil nærmere Havet ved Landsbyen *Sönder Farup*, men allerede tidligt været flyttet til sit nuværende Sted. Den største Deel har dog først ligget nordenfor *Nipsaa* imellem denne og *Tvedaa*, der tidligere kaldtes *Langvedelström*, og Byen har da senere draget sig imod Syd. Allerede *Anogar* skal omtrent 862 have faaet en Kirke bygget i Ribe, ved hvilken hans Discipel *Rembert* blev ansat som Præst. Under Harald Blaatand oprettedes her en Bispestol; den første Biskop *Lifdag* blev 948 indsat af den bremiske Ærkebiskop *Adeldag*, men blev nogle Aar efter forjaget af Hedningerne og dræbt, da han vilde redde sig ved Flugten over *Nipsaa*. Han blev begravet paa vor Frue Kirkegaard og anseet for Helgen, da Syge bleve helbredte ved hans Grav. Siden blev *Odinkar den Yngre* omtrent 1012 Biskop i Ribe, og han berigede Bispestolen ved at skænke den en stor Deel af sit Gods. Byen hævede sig nu stedse mere og mere, og var fra det 12te til det 15de Aarhundrede den anseeligste Stad i Danmark, næstefter Roskilde. Dens ældste *Privilegier*, som kjendes, ere dog ikke ældre end fra Valdemar Seiers Tid; men de tidligere ere uden tvivl tabte. De bleve bekræftede og udvidede af de følgende Konger, og ligesom de andre større Kjøbstæder fik Ribe sin egen *Stadsret*. Dennes urimelige Strængighed gav Anledning til det bekjendte komiske Ordsprog: „Tak Du Gud, min Søn! at Du ikke kom for Riber Ret,“ sagde Kjællingen, da hun saa sin Søn hænge i Varde Galge.

Slottet *Riberhuus*, hvis Spor endnu sees nordvest for Byen udenfor den saakaldte *Pilleport*, skal være anlagt 1115 under Kong *Niels* for at beskytte Staden mod Angreb fra Søsiden. Det blev meget stærkt befæstet med høje Mure og fire runde Taarne. Her feiredes 1128 Prinds *Magnus Nielsens* Bryllup med den polske Prindsesse *Richiza*, og da indfandt *Knud Lavard* sig i al sin Pragt, hvorover den misundelige *Magnus* blev i høi Grad fortørnet. Paa Valdemarernes Tid omgaves Slottet med den høieste Glands, og det blev da Skuepladsen for minderige Begivenheder. *Valdemar Seier* opholdt sig ofte her, formodentlig for at være nærmere ved den urolige tydske Grændse. Efter Folkevisen modtog han her sin høitelskede Dronning *Dagmar* og holdt Bryllup med hende 1205. Til dette Sted er den herlige Dronnings Liv knyttet; her vandrede hun mellem de prosaiske Enge, og her døde hun den 24de Mai 1212, begravet i Folkets Sange. Ogsaa den unge *Valdemar*, hendes eneste Søn, feirede her sit Bryllup med *Leonora* af Portugal den 24de Juni 1229. En rigtignok uhistorisk Folkeviser lader Slottet blive indtaget under Urolighederne efter Erik Glippings Mord, ved Overrumpling under en Dands:

Og der gaaer Dands paa Riber Gade
— Slottet det er vundet —
Der dandse de Riddere froe og glade
— For Erik Kongen hin unge. —

Under Valdemar Atterdag var den bekjendte *Erland Kalf* Slotshøvding, der gik over til Holstenerne med sit Slot, men senere underkastede sig Kongen med dette og desuden to andre Slotte, som han havde faaet til Belønning for sit Forræderi. Da udbrød den spøgefulde Konge: „Atterdag! den Kalv er værd at lægge til; han løb hjemmefra som en Kalv og vender tilbage som en Ko med to stærke Kalve!“

Flere Høitideligheder fandt senere Sted paa Riberhuus. *Erik af Pommern* gjorde her den 15de August 1410 sin Søster *Katarinas* Bryllup med Hertug *Johan af Baiern*, og deres Søn, *Kristoffer af Baiern*, blev Nytaarsdag 1443 kronet i Ribe til Danmarks Konge af den lundske Ærkebiskop *Johan Laxmand*. Erik af Pommern lod Slottet paany befæste, og Kristian III lod opføre en ny Bygning. Ogsaa Byen har været forsynet med Fæstningsværker, men deraf sees nu intet Spor mere. Under *Torstensons* Indfald 1644 blev Byen og Slottet besat af de Svenske, men Grev *Kristian Ranzau* tvang i August Besætningen til at overgive sig, da han — saa fortælles der — beskød Slottet med Kanoner, som han havde anbragt i Domkirkens Taaru. I Januar 1645 blev det atter indtaget af de Svenske under *Mortaigne*, men kort efter erobrede Prinds *Frederik*, senere Konge under Navn af Frederik III, det igjen med Storm, og hele Besætningen blev nedhugget. Da *Karl Gustaf* faldt ind i Danmark, blev det igjen besat og haardt medtaget. Fra den Tid af forfaldt det og blev nedbrudt; af Bygningerne er intet Spor tilbage, hvorimod de anselige Volde og Grave endnu ere synlige og minde om det engang saa stolte Slot.

Ved gjentagne Gange at være i Fjendevold led *Byen* overordentligt. I den sidstnævnte Krig, da først de Svenske, og derpaa de keiserlige, polske og brandenborgske Tropper huserede her, maatte den udrede ikke mindre end 113,700 Rdlr. Dette tilligemed andre Ulykker, som hyppige Ildebrande og Oversvømmelser, foraarsagede Byens Dalen. Hertil bidrog dog allermeest den Omstændighed, at Aaen tilstoppedes og derved med det samme Stadens vigtigste Hjælpekilde.

Ribe, der i sine Velmagts Dage havde 13 Kirker, 7 Klostre og 2 Gilder, og hvorfra saamange berømte lærde Mænd, som *Peder Plade*, *Johan Svaning*, *Niels Krag*, *Johan Wandal*, *Terpager*, *Anders Bording* o. a. vare udgaede, sank saaledes, at den nu kun har 2 Kirker tilbage. Den mindre, *St. Katarinæ Kirke*, med hvilken Hospitalet er forbundet, kaldes ogsaa *Sortebrødre Kirke*, fordi den var Dominikanernes Klosterkirke. Den er bygget i Spidsbuestilen og har for længe siden mistet sit Taarn. Den større, *Domkirken* eller *Fruekirke*, er den største Mærkværdighed i Ribe. Den er ogsaa det Eneste, der endnu er tilbage af den gamle Glands, og det er ikke at undres over, at man med Iver har søgt at bevare og hævde dette herlige Mindesmærke. Stedet, hvor den ligger, er bekjendt under Navn af *Liliebjerg*; det var her, at *Anders Sørensen Vedel* havde sit Trykkeri, hvor hans Kæmpeviser og andre af hans Værker bleve trykte.

Biskop *Tord*, der faldt i Slaget ved Fodvig 1134, skal først have lagt Grundvolden til den nye Steenkirke, der afløste den gamle af Træ. Allerede 1176 led den meget af en Ildebrand; 1283 nedfaldt det nordlige Taarn, og 1402 ødelagdes den ved en ny heftig Ildsvaade. Imidlertid har den steds reist sig paany, og den har havt det Held, at senere Tilbygninger og Forandringer — deriblandt de smagløse Istandsættelser af 1740 og 1790 — ikke have grebet væsentligt ind i dens Grundforhold eller forstyrret dens oprindelige Karakter. Det blev derfor muligt, da den i den nyeste Tid trængte til en ny Istandsættelse, at lade den atter fremtræde i sin oprindelige ærværdige Høihed og Glands. Den vaagnende Omhu og Forkjærlighed for det gamle Mindesmærke yttrede sig rundt om i Landet ved ikke ubetydelige Bidrag, og den duelige Architect *Nebelong* løste heldigt sin betydningsfulde Opgave. De enkelte Forandringer, hvortil Kirken i det Indre endnu kunde trænge, ville vel uden stor Vanskelighed og Bekostning efterhaanden kunne foretages.

I Hovedtrækkene ligner Ribe Domkirke meest Domkirken i *Viborg*; den har mere Rigdom og Afveksling i Formerne end *Lunds*, mere Smagfuldhed i Enkelthederne end *Roskildes*. Ligesom den *rhinske* Kunstscoles Indflydelse gjør sig gjældende i hele Bygningens Karakter, saaledes viser ogsaa Materialet, for en stor Deel den mørkegraa porøse Tufsteen eller Tras, hen til Rhinegnene.

Kirkens Længde er kun 103 Alen, medens Bredden er 55 og Høiden 40 Alen. Denne i Forhold til Længden paafaldende store Brede har sin Grund i, at Langskibet har to Sideskibe paa hver Side. De to yderste, der ere senere Tilbygninger, ere opførte i Spidsbuestilen, og afvige følgelig fra den øvrige Kirke; der var under den sidste Istandsættelse derfor ikke uden Grund Tale om deres Bortskaffelse. Dog ere de, paa Grund af deres afsides Beliggenhed, ikke iøjnefaldende og støde ikke, naar man fra den vestlige Hovedindgang træder ind i Kirken. Da overraskes man ved den herlige Farveglans i Baggrunden, som de malede Vinduer i Choret udbrede over Alteret, og man modtager det fulde Indtryk af den rene Rundbuestil. Beundring fortjene især *Pillerne* af fintkornet Sandsteen og de fine, slanke *Smaasøiler i Gallerierne*, hvortil der ikke findes Mage i Danmark. Eiendommelig er ogsaa den fladt udrundede *Kuppel*, der hæver sig med Frihed over Midten af Korset.

I Choret hviler *Kristoffer I* under en hvid Steen, hvis Indskrift for længe siden er udsløttet. *Erik Emuns* Grav lader sig derimod ikke paavise med Vished. Blandt de mange Biskoppers Begravelser, sees den berømte *Hans Tausens*, der døde den 11te November 1561.

Fra Taarnets flade Tag havest en viid Udsigt. Man overseer Byen, Slotsbanken — der sees yderst tilhøre paa medfølgende Prospect, — Aaen og dens Arme tilligemed de omliggende Enge. Navnene paa nogle af disse, *Øster og Vester Made*, ere reent oldnordiske; thi Ordet *math*, Fleertal *mathø*, betyder paa Islandsk en Eng. Mod Vest seer man Havet og *Romö*, *Fanö* og *Mandö* med Sandkliiter i Baggrunden; mod Øst taber Øiet sig i de sorte Lyngheder henad *Kalslund* og de tætte Skovmasser ved *Gram*.